

Indbyggede mekanismer

Multiplikatorvirkningen

Blandt de *indbyggede mekanismer* i det økonomiske kredsløb vil vi først tage fat i **multiplikatorvirkningen**. Den går kort sagt ud på, at en indledende ændring i fx husholdningernes indkomst forplanter sig som ringe i vandet rundt i det økonomiske system, så den endelige virkning på BNP er større end den indledende indkomstændring. Den indledende ændring ganges op (at multiplicere betyder jo at gange), og selve **multiplikatoren** er den faktor, som man skal gange den indledende indkomstændring med for at nå til den endelige virkning på BNP. Hvis den endelige ændring på BNP fx er dobbelt så stor som den indledende indkomstændring, er multiplikatoren 2.

Lad os tage et eksempel: Vi tænker os, at du fylder 18 år, og derfor får en lønstigning fra 65 kr. i timen til 115 kr. for dit job hos bageren. Denne lønstigning kan du vælge at anvende enten til forbrug af danske varer, til forbrug af udenlandske varer eller til opsparing i din bank. Hvis du vælger at købe danske varer, fx tøj i den lokale modeshop og øl hos den lille købmand, vil du give din indkomststigning videre til indehaveren af tøjforretningen og til købmanden. De to personer anvender igen en del af deres indkomststigning til forbrug, og indkomststigningen ruller derefter videre ud i

kredsløbet. Hvis du i stedet for forbrug af danske varer vælger at anvende indkomststigningen til forbrug af udenlandske varer eller til opsparing, vil din indkomststigning ikke rulle videre i det danske kredsløb.

Opgave 4.2: Det økonomiske kredsløb

Anvend det økonomiske kredsløb i [figur 3.3](#) til at skitsere, hvordan din lønstigning forplanter sig rundt i samfundsøkonomien.

Vi går nu fra din individuelle økonomi (mikroøkonomi) til samfundsøkonomien (makroøkonomi). Her tænker vi os, at alle danske husholdninger tilsammen får en indkomststigning på 10 mia. kr., fx på grund af, at flere er kommet i arbejde. Husholdningerne anvender indkomststigningen til betaling af skat, til forbrug af danske varer, til forbrug af udenlandske varer (import) og til opsparing. Vi ser dog her bort fra skatter og afgifter for ikke at gøre eksemplet for kompliceret.

Vi antager, at husholdningerne alle har det samme mønster med hensyn til anvendelsen af indkomststigningen:

- Forbrug af danske varer: 50 %
- Forbrug af udenlandske varer (import): 30 %
- Opsparing: 20 %

I figur 4.4 kan du se, hvordan indkomststigningen forplanter sig videre som ringe i vandet.

multiplikatoren.

Du skal også være opmærksom på, at hvis skat og afgifter var blevet inddraget i eksemplet, ville multiplikatoren umiddelbart blive mindre. Men den endelige virkning af at medtage skattebetaling afhænger jo af, om staten bruger pengene (giver multiplikatorvirkning) eller sparer dem op. Om den primære indkomststigning skyldes øgede indtægter fra eksport eller fra større samfundsmæssigt forbrug eller investeringer er i princippet ligegyldigt.

Derimod er det vigtigt at notere, at multiplikatoren både virker i opadgående og nedadgående retning, altså både, når der er indkomststigninger og indkomstfald. Det fører os nemlig frem til pointen i dette afsnit:

*Multiplikatorvirkningen forstørres
konjunkturudsvingene – både i opadgående og
nedadgående retning.*

Tekstboks 4.1: Beregning af multiplikatorens størrelse

Du kan beregne multiplikatorens størrelse ved hjælp af følgende formel:

Multiplikatoren: $\frac{1}{\frac{\Delta M}{\Delta Y} + \frac{\Delta S}{\Delta Y}}$, hvor M = import,

S = opsparing og Y = indkomst.

$\frac{\Delta M}{\Delta Y}$ er den marginale importkvote, dvs. den procentdel af den sidst tjente krone, der går til import.

$\frac{\Delta S}{\Delta Y}$ er den marginale opsparingskvote, dvs.

den procentdel af den sidst tjente krone, der går til opsparing.

I eksemplet i brødteksten er den marginale importkvote 30 % og den marginale opsparingskvote 20 %.

Multiplikatoren beregnes derfor således:

$$\frac{1}{30\% + 20\%} = \frac{1}{50\%} = \frac{1}{0,5} = 2$$

Opsparingsparadokset

Når den økonomiske aktivitet er nedadgående, ville det ud fra en samfundsøkonomisk synsvinkel være godt, hvis husholdningerne/de enkelte familier begyndte at spare mindre op og i stedet anvendte mere af deres indkomster til forbrug. Det ville gavne den økonomiske aktivitet. Men i virkelighedens verden går det ofte anderledes.

Ved starten på en nedgangskonjunktur tænker man i mange familier, at det nok er klogt at holde igen på forbruget og i stedet spare lidt mere op, så man har nogle reserver til eventuelt dårlige tider. Dette forstærker den nedadgående konjunktur, fordi det faldende forbrug også bremser samfundets investeringer og den økonomiske vækst. Resultatet bliver konjunkturarbejdsløshed.

Opsparingsparadokset er altså med til at forstørre konjunkturudsvingene, men kun i nedadgående retning.

Man betegner det som et *paradoks* – en tilsyneladende selvmodsigelse – fordi det, der kan være klogt for den enkelte familie/husholdning, er

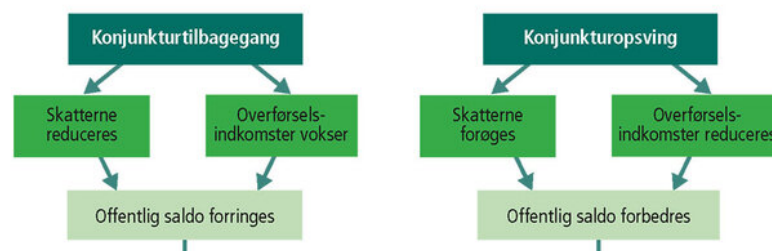
skadeligt for samfundsøkonomien.

Den automatiske budgetreaktion

I modsætning til den *aktive finanspolitik*, hvor politikerne bevidst forsøger at stramme eller lette finanspolitikken (kontraktiv eller ekspansiv finanspolitik), så sker den **automatiske budgetreaktion** uden at politikerne blander sig. Se figur 4.5.

Den automatiske budgetreaktion dæmper automatisk konjunkturudsvingene i samfundsøkonomien. Stiger den økonomiske aktivitet i en periode (opgangs- og højkonjunktur), vil den offentlige sektors skatteindtægter stige på grund af befolkningens øgede indtægter, mens de offentlige udgifter falder, fordi udgifterne til arbejdsløshedsunderstøttelse, kontanthjælp mv. falder. Begge dele virker dæmpende på opgangskonjunktoren – der er tale om en *automatisk kontraktiv virkning*.

Omvendt i en nedgangs- og lavkonjunktur. Her falder det offentlige skatteindtægter på grund af lavere indkomster i befolkningen, mens de offentlige udgifter til indkomstoverførsler stiger. Begge dele forøger efterspørgslen i samfundet og dæmper nedgangskonjunktoren. Her er der tale om en *automatisk ekspansiv virkning* på den økonomiske aktivitet.

▼
Aktiviteten øges
sammenlignet med, hvad den
ellers ville have været

▼
Aktiviteten reduceres
sammenlignet med, hvad den
ellers ville have været

Figur 4.5: Den automatiske budgetreaktion

Kilde: Per Henriksen: Økonomi ABC, Forlaget Columbus, 2013.

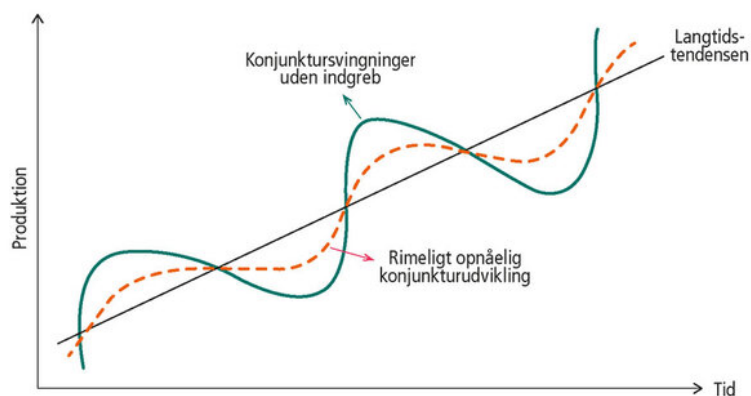
Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus 2025

4.3: Hvordan kan politikerne dæmpe konjunkturudsvingene?

Økonomiske politikker er værktøjer, som politikerne kan anvende til at påvirke samfundsøkonomien i den retning, de ønsker. Når det drejer sig om påvirkning af konjunkturerne, er finanspolitik og pengepolitik de to mest relevante former for økonomisk politik. Selv med disse to gode værktøjer er det dog, som du kan se i figur 4.6, urealistisk for politikerne at få samfundsøkonomien placeret på langtidstendens-linjen. Men de kan dæmpe konjunkturudsvingene med finans- og pengepolitik, hvis de giver økonomien *den rigtige medicin*.

Figur 4.6: Effekten af den rigtige finans- og pengepolitik

Vi har allerede ovenfor flere gange berørt de to økonomiske politikker, bl.a. i afsnit 2.6 om balance på statens budget. I dette afsnit vil vi fokusere lidt

mere på de to politikker, men en dybdegående behandling af finanspolitik og pengepolitik finder du først i kapitlerne 9 og 12.

Finanspolitik er statens regulering af *forholdet* mellem de offentlige udgifter og de offentlige indtægter med henblik på at påvirke efterspørgslen (væksten) i samfundet. Som vist i figur 2.5 er der tale om en slags "intern betalingsbalance" mellem den offentlige sektor og den private sektor i et land. Og det er altså denne balance, statsmagten regulerer på med finanspolitik. Det sker med den årlige *finanslov*, som regeringen og Folketinget forhandler sig frem til.

Statens udgifter går til offentligt forbrug: C_{off} (løn til offentligt ansatte og forbrug af materialer), offentlige investeringer: I_{off} (anlæg af veje, bygninger, broer osv.) og overførselsindkomster: TR (pensioner, arbejdsløshedsdagpenge, SU mv.). Statens indtægter kommer fra skatter: T , og afgifter, herunder moms: T_{ind} (indirekte skatter).

Når det er *forholdet* mellem offentlige udgifter og indtægter, der er fokus på, kan man med fordel stille de to størrelser op i en brøk, den såkaldte **finanspolitiske brøk**. Her er de offentlige udgifter placeret i tælleren, mens de offentlige indtægter er opstillet i nævneren:

$$\frac{\text{Offentlige udgifter: } C_{\text{off}} + I_{\text{off}} + TR}{\text{Offentlige indtægter: } T + T_{\text{ind}}}$$

Når politikerne regulerer på forholdet mellem udgifterne og indtægterne, er det afgørende for virkningen på efterspørgslen (væksten) i samfundet, om udgifterne er større eller mindre end indtægterne samt hvor meget større eller mindre.

Der er som tidligere nævnt to typer finanspolitik: ekspansiv og kontraktiv. Den **ekspansive finanspolitik** anvender man normalt i nedgangs- og lavkonjunkturer for at stimulere den økonomiske aktivitet. Her skyder man vægten i den finanspolitiske brøk op på udgifterne i tælleren, så disse udgifter øges i forhold til indtægterne. Det kan gøres på tre forskellige måder:

- Ved at øge udgifterne og samtidigt holde indtægterne konstante
- Ved at mindske indtægterne, mens udgifterne holdes konstante
- Eller man kan gøre begge dele samtidigt.

I opgangs- og højkonjunkturer anvender man normalt **kontraktiv finanspolitik**, dvs. at man i den finanspolitiske brøk skyder vægten ned på indtægterne i nævneren, så disse indtægter øges i forhold til udgifterne. Det kan selvfølgelig igen gøres på tre måder:

- Ved at øge indtægterne og samtidigt holde udgifterne konstante
- Ved at mindske udgifterne, mens indtægterne holdes konstante
- Eller man kan gøre begge dele samtidigt.

Virkningerne af de to typer finanspolitik kan du nå frem til ved at følge pengestrømmene rundt i det økonomiske kredsløb i [figur 3.3](#). Men hvis du har nogenlunde styr på *forsyningsbalancen* ($Y + M = C + I + X$), så er det faktisk lettere at anvende denne ligning, når man skal finde frem til virkningerne af økonomiske politikker. Så den bruger vi her.

Hvis vi starter med den *ekspansive finanspolitik*, så vil virkningerne i ligningen se sådan ud:

$$Y\uparrow + M\uparrow = \mathbf{C}\uparrow + I\uparrow + X_k$$

Læg mærke til, at **C** er skrevet med fede typer. Det skyldes, at det primære påvirkningspunkt i ligningen, når det drejer sig om finanspolitik, altid er netop C.

Hvis vi i stedet undersøger virkningerne af en *kontraktiv finanspolitik*, bliver virkningerne de stik modsatte:

$$Y\downarrow + M\downarrow = \mathbf{C}\downarrow + I\downarrow + X_k$$

Vi vil først komme ind på en detaljeret argumentation for de to typer finanspolitiks virkninger på de økonomiske mål i kapitel 9. Her nøjes vi med at vise facitterne i figur 4.7.

	Ekspansiv finanspolitik	Kontraktiv finanspolitik	
Økonomisk vækst	Plus	Minus	
Lav arbejdsløshed	Plus	Minus	
God betalingsbalance	Minus	Plus	
Lav inflation	Minus	Plus	

Figur 4.7: Finanspolitiks og pengepolitiks virkninger på de

Pengepolitik er Nationalbankens (og regeringens) regulering af renten med henblik på at påvirke *investeringerne* (og dermed efterspørgslen i

samfundet). Formelt er det Nationalbanken, der fører pengepolitik, men den foretager sig sjældent noget af større betydning uden at have talt med regeringen først.

I pengepolitik er investeringerne **I** altså det centrale påvirkningspunkt i forsyningsbalancen. Ligesom i finanspolitikken er der to typer pengepolitik: en ekspansiv og en kontraktiv. Den **ekspansive pengepolitik** fører man i nedgangs- og lavkonjunkturer, idet man ved at få forøget investeringerne sætter gang i den økonomiske aktivitet i resten af det økonomiske kredsløb. **Kontraktiv pengepolitik** fører man omvendt i opgangs- og højkonjunkturer, hvor man ved at dæmpe investeringerne også får bremsset lidt op i resten af økonomien.

Hvordan fører Nationalbanken så pengepolitik? Det gør den ved at ændre på den **udlånsrente**, som bankerne skal betale for at låne i Nationalbanken (Nationalbanken er bankernes bank). I en **ekspansiv pengepolitik** sænker Nationalbanken udlånsrenten, hvilket også sænker bankernes renter. I ligningen for forsyningsbalancen bliver virkningen følgende:

$$Y\uparrow + M\uparrow = C\uparrow + \mathbf{I}\uparrow + X_k \text{ (I er det centrale påvirkningspunkt)}$$

I en **kontraktiv pengepolitik** hæver Nationalbanken udlånsrenten. I ligningen for forsyningsbalancen vil virkningerne blive følgende:

$$Y\downarrow + M\downarrow = C\downarrow + \mathbf{I}\downarrow + X_k$$

Vi vil først komme ind på en detaljeret argumentation for de to typer pengepolitik's virkninger på de økonomiske mål i kapitel 12. Her

nøjes vi igen med at henvise til facitterne i figur 4.7.

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus
2025